

La indústria espanyola davant la CEE

Anàlisi de l'impacte comercial i de la capacitat competitiva des de la perspectiva del desarmament aranzelari¹

Pere Puig i Bastard, Alexandre Checchi, Francesc Melo,
Lluís Riera, Josep Mª Surís

1. Introducció

L'ESTUDI sobre "La indústria espanyola en front del Mercat Comú", que us presentem, fou iniciat a començaments de l'any 1977 i acabat, amb la seva publicació definitiva en forma de llibre, al mes de maig de 1979, en una edició realitzada per l'"Instituto de Estudios Económicos de Madrid", entitat patrocinadora del treball. Un equip de cinc persones, professors i economistes, varem tenir al nostre càrrec, tant l'execució dels treballs bàsics d'anàlisi i recollida de les dades com la seva redacció definitiva treballant dintre del marc del Departament d'Economia d'ESADE (1). Cal dir que comptarem, en tot moment, en aquest centre, amb els necessaris mitjans de suport bibliogràfic, instrumental i organitzatiu, així com de la comprensió necessària per a fer la nostra feina.

La intencionalitat fonamental de la recerca fou, des del primer moment, la d'avaluar l'impacte que sobre la indústria espanyola suposaria el nostre ingrés en la Comunitat Econòmica Europea, així com analitzar les perspectives i possibilitats competitives amb què, una vegada dintre, podrien comptar els diversos sectors de la nostra indústria definitivament abocats a una nova situació d'economia oberta o menys protegida.

Es tractava fonamentalment de donar resposta a dues interrogants bàsiques:

- 1) ¿Què significarà en termes de possibles pèrdues o guanys d'avantatges comercials pels nostres diferents sectors industrials l'ingrés d'Espanya al Mercat Comú, amb el que això representa de total desarmament aranzelari "intern" (front a la CEE) i de forta reducció d'aranzels front a tercers països? (és a dir, el problema de l'"impacte comercial").
- 2) ¿Quins són els sectors en els quals hi ha, o hi poden haver, unes condicions competitives més favorables —i en quins unes condicions menys favorables— per treure un profit adequat de la nova situació creada amb l'ingrés a la CEE? (és a dir, el tema de la "capacitat competitiva").

(1) Text preparat per Pere Puig i Bastard.

Malgrat que des dels seus inicis una preocupació central del nostre treball fou el tema de les repercussions del desarmament aranzelari, en tot moment varen tenir molt en compte, però, dos fets importants per tal d'oferir una visió prou equilibrada i àmplia del problema sotmès a la nostra anàlisi: 1er) la CEE no és avui dia tan sols una Unió Duana, sinó que en ella existeixen una sèrie d'altres acords i polítiques comunitàries, més enllà de la política aranzelària estricta, que ens afecten i que són mereixedors d'estudi i 2on) l'impacte últim sobre la nostra indústria dels efectes del desarmament aranzelari i de l'aplicació dels altres acords que haurem de subscriure amb el nostre ingrés al Mercat Comú, així com la capacitat d'adaptació mateixa de les nostres empreses a la nova situació, serà en gran part funció de la major o menor rapidesa amb què se'ns apliquin aquestes noves regulacions un cop esdevinguts país nou membre de la CEE.

El nostre estudi en cap moment pretenia analitzar amb rigor quines eren les raons o motivacions de la decisió oficial d'ingrés a la CEE, i, clar està, molt menys ens varem imposar la tasca de decidir si aquestes eren vàlides, suficients o insuficients. Tot i tenit en compte, la gran complexitat del tema de les repercussions que per un país nou membre suposa el fet d'accedir a una plena integració al Mercat Comú (entre d'altres raons, pel fet mateix de la multiplicitat de forces i aspectes canviants que actuen avui sobre les diferents parts implicades) nosaltres varem procurar acotar des del primer moment, el més possible, el nostre camp d'anàlisi subordinant-nos en tot moment a les nostres possibilitats operatives, lògicament restringides per raons de temps, diners i disponibilitats de dades.

D'acord amb aquests fets i limitacions el nostre estudi representa un primer assaig d'aplicació al conjunt dels grans sectors de la nostra indústria, d'unes metodologies relativament senzilles o elementals de l'anàlisi econòmica aplicada. Aquestes havien estat aplicades fins ara en d'altres estudis i països (2), i han demostrat, una vegada més, d'ésser força eficients, si hom les jutja pels resultats aconseguits dintre d'un termini breu i d'un volum de recursos d'informació i de capacitat de tractament limitats d'aquesta informació.

Passo, a continuació, a comentar-vos algunes de les característiques bàsiques de la metodologia emprada, així com a destacar quins han estat, al meu mode de veure, alguns dels resultats i de les conclusions més destacades a les quals creiem haver arribat després de la nostra recerca.

2. L'impacte de la CEE sobre l'economia i la indústria espanyoles. Els efectes del canvi d'aranzels

En la literatura disponible sobre aquest tema hi ha unes llistes, normalment esgrimides pels economistes acadèmics, de quins són els diversos efectes econòmics potencials que es produeixen en un país que s'adhereix a una Unió Duana o Mercat Comú. Aquestes llistes d'efectes solen comprendre: els guanys derivats d'un més gran aprofitament d'economies d'escala i d'especialització, un augment del grau de competició existent en els mercats, els avantatges d'una circulació més lliure dels factors capital i treball, els efectes d'un establiment més lliure de noves empreses i una dinàmica i una comunicació més intenses de les innovacions i canvis científics i tecnològics entre països.

Independentment de l'existència d'aquestes llistes més o menys llarges d'efectes teòrics, hem de reconèixer que són molt pocs —i segurament bastant insuficients— els estudis seriosos que ens ofereixen una medició quantitativa precisa de la seva dimensió i de la seva importància efectiva.

Ha resultat particularment difícil, en aquest aspecte, arribar a conclusions definitives sobre quins són els efectes sobre la producció, el consum i el comerç entre països derivats del fet de l'eliminació interna de barreres aranzelàries i del manteniment d'unes barreres o aranzels exteriors únics, a que la creació i el desenvolupament posterior de les Comunitats Europees ha donat lloc. L'entrada d'Anglaterra al Mercat Comú, en el moment de la primera ampliació, en els anys 60 i primers 70, va posar sobre la taula, una vegada més, una doble discussió científica i política sobre quins serien els efectes esperables en aquest país i, particularment, en el seu comerç amb d'altres països, derivats del fet del seu ingrés a la CEE.

La majoria d'estudis es concentren en les conseqüències de la integració sobre els grans fluxes del comerç exterior entre els països afectats i ho fan, a més, suposant que tots els canvis aranzelaris i de política comercial es produeixen de manera sobtada, d'una vegada per sempre. Hom suposa, per exemple, que després que un determinat país entra a la CEE i accepta una sèrie de canvis en el seu marc de relacions exteriors, aquests són aplicats de manera immediata i sense ulteriors efectes de tipus dinàmic o estratègic.

En els diferents estudis sobre aquesta matèria normalment hom suposa que els efectes derivats de les variacions d'aranzels que provoca el procés d'integració, donen lloc a canvis en el volum, l'orientació geogràfica i l'estructura del comerç dels diferents països afectats. Aquests canvis no són més que la manifestació visible dels processos de substitució i d'expansió de l'oferta i de la demanda derivats de la nova situació de preus relatius existents en els mercats interns dels països que integren la Unió Econòmica, en front dels països que continuen en situació de no membres. En la literatura professional existent aquests efectes fonamentals són coneguts com a efectes de creació i de desviació de comerç i hi són normalment definits de la manera següent:

a) estem en presència d'un efecte de creació de comerç quan la producció interna d'un determinat bé en un país nou membre de la Unió perd posicions en els seus mercats en benefici de les importacions de productes obtinguts en millors condicions de cost, bé sigui pels productors d'un altre país membre ('creació de comerç interna'), bé sigui pels d'un tercer país no membre ('creació de comerç externa'); i,

b) ens trobem, en canvi, davant un efecte de desviació de comerç quan es produeix un desplaçament de la demanda d'un bé, des de la font d'aprovisionament situada en un determinat país tercer o no membre, que li oferia en el passat unes condicions de cost més baixes, cap a una altra font més cara d'aprovisionament de les seves importacions situada en un país membre, com a conseqüència de la imposició del nou aranzel o tarifa exterior comú (aquest efecte es manifesta, doncs, en una disminució de la proporció de les importacions procedents de països no membres de la Unió).

A partir de l'aplicació d'aquests conceptes bàsics, i fent ús de la metodologia

d'anàlisi fonamental aplicada per Bela Balassa (3), hem tractat en el nostre Estudi de plantejar-nos dues qüestions bàsiques següents:

1er) ¿Quines han estat en el passat les conseqüències sobre el nostre comerç de productes industrials amb la CEE del propi procés de creació i formació del Mercat Comú, tenint en compte tant el fet de la seva creació a l'any 1957 com el de la seva primera ampliació a l'any 1970, amb l'entrada d'Anglaterra, Irlanda i Dinamarca? Les qüestions que aquí se'ns plantegen són: ¿Ha estat Espanya, com a país tercer, afavorida pels efectes de creació de comerç exterior o, més aviat, s'ha vist perjudicada per efectes de desviació de comerç? ¿En quins sectors?

2on) ¿Fins a quin punt és possible extreure conclusions d'aquesta anàlisi per tal de tractar de conèixer quins podrien ésser els efectes o conseqüències, cara al futur, d'una plena integració de l'economia i de la indústria espanyoles en el Mercat Comú? En aquest sentit en el nostre estudi ens varen plantejar com a data hipotètica d'ingrés d'Espanya a les Comunitats Europees l'any 1983.

Pel que fa a la primera pregunta, hem pres com a data de començament dels plens efectes del Mercat Comú sobre l'economia espanyola l'any 1964, i hem realitzat la nostra anàlisi de les repercussions del procés de formació i ampliació de la CEE, pel període dels anys 1964-1976. Els diferents efectes que, seguint a Balassa, hem tractat de separar han estat: a) L'evolució seguida pel propi grau de competitivitat dels productes d'exportació; b) els efectes derivats del creixement de la renda, dels països de la CEE; c) els efectes derivats de la possible reorientació de les preferències dels consumidors en favor o en contra dels nostres productes, i d) els canvis haguts en la relació entre els preus espanyols i els preus internacionals.

Pel que fa a la segona qüestió, hem suposat que en el moment en que Espanya elimini plenament les seves barreres aranzelàries amb la Comunitat, i estableixi l'Aranzel Exterior Comú front a tercers països, és fins a cert punt que es donaran efectes de creació i de desviació de comerç particularment més intensos en aquells sectors de les nostres exportacions i de les nostres importacions que fins avui s'han vist més afectats pel propi procés de formació i desenvolupament del Mercat Comú, si bé cal reconèixer que no hi ha raons per esperar que les conseqüències últimes d'aquests efectes experimentades pel nostre país als anys 70 hagin d'ésser les mateixes, ni sobretot del mateix signe, que les que es presentaran en plens anys 80 quan siguem un país membre més de la pròpia Comunitat.

Quant als resultats obtinguts en aquesta part del nostre treball aquests podem resumir-se de la manera següent. En primer lloc, hem pogut constatar que el pes absolut dels efectes produïts pel Mercat Comú, en els anys passats, sobre el volum i l'orientació del nostre comerç exterior de productes industrials en termes generals, no ha estat gaire important. Mesurat com a diferència entre les importacions efectives procedents d'Espanya i les importacions potencials que s'haguessin produït en absència del fet Mercat Comú, en un any determinat (1974), l'efecte total no supera en gaire la xifra de 1.300 milions de dòlars (aproximadament un 10% de les importacions de productes industrials espanyols fetes per la CEE, en aquest mateix any, i 0,5% del PIB). Aquest resultat és comparable

en la seva dimensió a l'obtingut pel propi Bela Balassa en el cas dels Estats Units per a l'any 1975.

Cal dir que si bé es cert que l'Efecte Mercat Comu, pres aïlladament, en alguns sectors i amb certs països, juga en contra de les exportacions provinents del nostre país, no podem deixar de constatar que l'Efecte Total (suma dels tres efectes de "Mercat Comú" + "Competència" + "Preus") acaba jugant a favor del creixement del volum del nostre comerç amb la CEE, en aquests anys passats. L'expansió del comerç industrial i l'important creixement econòmic intern dels països membres de la CEE en els anys 60 i primers 70 actuen sens dubte, com a importants factors d'expansió de les nostres relacions comercials amb el Mercat Comú, en aquest període.

La conclusió de la nostra anàlisi ens porta, per tant, a afirmar que si bé és cert que es produeixen en els 60 i 70 alguns efectes significatius de desviació de comerç derivats del Mercat Comú, els impactes negatius que això ha provocat no han estat realment importants en cap dels sectors de la nostra economia i han vingut, a més, àmpliament compensats pels efectes generals positius del creixement del comerç derivada del clima econòmic mundial i europeu favorable. Són aquests aspectes, no directament imputables al Mercat Comú, que varen jugar a favor nostre, en els anys passats, quan no erem un país membre, els que ara jugaran precisament en contra nostre en ple procés d'integració econòmica a la CEE, fent no tan sols difícil el nostre aprofitament dels avantatges potencials a llarg termini, com a nou país del Mercat Comú, sinó produïnt una magnificació dels costos i sacrificis d'adaptació a curt i a mig termini, a la nova situació de mercat.

3. Una referència a l'estudi de la capacitat competitiva de la indústria espanyola

En el nostre treball varem tractar de fer un examen general comparatiu de quina seria, avui mateix, tal com estan les coses, la capacitat competitiva relativa dels diferents sectors de la indústria espanyola, partint d'una sèrie d'indicadors relligats al comportament comercial d'una sèrie de productes en els mercats interns i externs. Varem considerar, així mateix, en la nostra anàlisi alguns dels factors condicionants d'aquesta major o menor capacitat competitiva de la nostra indústria a mig i a llarg termini (vg. costos salarials, productivitat, concentració industrial, inversió estrangera, etc.).

L'objectiu fonamental d'aquesta part del nostre estudi fou el d'establir un "ranking" de més de 900 productes, agrupats en 19 grans sectors de la nostra indústria, sobre la base dels seus comportaments comercials observats per una sèrie d'anys, en les nostres estadístiques comercials amb els diferents mercats de la CEE, tant enfront a la competència dels propis productes comunitaris com enfront dels de països "tercers" o foranis. Varem procedir a establir pels diferents productes, i per cada un dels països CEE, així com per diferents períodes, diverses ordenacions i agrupacions de productes basant-nos en el mètode de saldos ponderats de la balança de comerç. Aquest mètode havia estat assajat ja anteriorment per dos economistes anglesos de la Universitat de Cambridge pel que fa a la capacitat competitiva del seu país, enfront als països del Mercat, precisa-

ment en l'època última dels estudis fets a aquell país sobre l'entrada d'Anglaterra a les Comunitats Europees (4).

Presentem a continuació els Quadres 1, 2 i 3 en els que es resumeix breument la part més significativa dels nostres resultats. En ells hem pogut observar, en la "Classe I", o grup de productes més ben situats en el "ranking" de competitivitat una considerable participació de béns de consum tradicionals (vg. productes alimentaris, tèxtils, confecció, sabates, mobiliària i bijuteria) juntament amb una sèrie de productes intermitjos (productes no metàl·lics, pneumàtics, materials de construcció, etc.) que tenen en general unes característiques de baix nivell de sofisticació econòmica i tecnològica, i s'enfronten a uns mercats que, des de fa temps, no tenen unes característiques favorables. En la Classe IV, o grup de productes pitjors situats des del punt de vista de la competitivitat en el nostre comerç exterior amb els altres països, hi trobem situats, com veiem, una gran part dels productes industrials més sofisticats, i que en principi, en bastants casos, podríem comptar en el futur, dintre i fora de la CEE, amb unes oportunitats comercials millors si fossim capaços de competir amb els preus i qualitats adequats.

4. Unes consideracions finals

En el darrer capítol del nostre estudi hem considerat alguns dels factors bàsics que, en definitiva, condicionaran a mig termini, la capacitat competitiva de la nostra indústria front al Mercat Comú. Aquests factors són: a) el nivell comparatiu i l'evolució dels nostres salaris i de la nostra productivitat industrial enfront dels sectors equivalents del Mercat Comú; b) la presència creixent i el paper que sigui capaç de jugar el capital i la iniciativa empresarial estrangera, particularment en matèria d'exportació; c) l'evolució del tamany, tant des del punt de vista tècnic com empresarial, de les nostres empreses i d) la capacitat que els diferents sectors tinguin, en col·laboració amb el govern i els responsables oficials de les negociacions amb la CEE, d'endegar i aplicar una sèrie de mesures i estratgies d'adaptació i reestructuració adequades.

Per raons d'espai no tractarem de resumir aquí les diferents consideracions incloses en l'estudi sobre aquests temes. Tan sols direm que en el nostre treball el que fem es apuntar algunes de les dades bàsiques referents als apartats a), b) i c). Aquests són temes clarament mereixedors "per se" d'un tractament analític per separat. Alguns dels membres de l'antic equip de Treball realitzador de l'Estudi, estan actualment realitzant dins d'ESADE nous treballs sobre la incidència d'alguns d'aquests factors sobre l'esdevenidor i l'evolució de la nostra indústria.

Per fi, voldria acabar dient que no considerem els resultats de la nostra anàlisi com a definitius. Tant per les limitacions del mètode i les dades com pel temps i els recursos disposats. Creiem que el nostre treball, potser ha tingut el mèrit d'ésser una de les primeres contribucions a l'estudi quantitatiu dels efectes de l'ingrés en el Mercat Comú de l'economia espanyola, que lògicament anirà essent superada per treballs més específics de caràcter sectorial i subsectorial.

NOTES

1. L'equip bàsic al càrrec de la recerca fou compost pels economistes Alexandre Checchi, Francesc Melo, Lluís Riera i Josep M. Surís, aquests tres darrers en l'actualitat professors d'ESADE, que treballaren sota la coordinació de Pere Puig, coordinador del projecte i del Departament esmentat.

2. Vegi's sobre aquest tema la bibliografia dels economistes Bela Balassa, Truman i McNulty dels anys 60 i 70.

3. Bela Balassa "Trade Creation and Diversion in the European Common Market" in *European Economic Integration*, North Holland & American Elsevier, 1975.

4. Hans, S. i Liesner, H.H., *Britain and the Common Market. The Effect of Entry on the Pattern of Manufacturing Production*, Cambridge, 1976.